

Prof. Dr. Filiz KILIÇ ile Klasik Türk Edebiyatı Üzerine...

PROF. DR. FİLİZ KILIÇ KİMDİR?

1964 yılında Avanos'ta doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Eskişehir'de tamamladı. 1986 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarını tamamladı. 1987 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1995 yılında yardımcı doçent, 1999 yılında doçent ve 2005 yılında da profesör unvanını aldı. Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Müdürlüğü, GÜADEK (Gazi Üniversitesi Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Kurulu) üyeliği, yönetim kurulu üyelikleri, bölüm başkan yardımcılığı, proje başkan ve yardımcılıkları görevlerinde bulundu. Yurt içinde ve yurt dışında çok sayıda bilimsel konferans verdi; bildiri sundu. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Yeni Türk İslam Ansiklopedisi, Türk Dünyası, Kavram ve Terim Ansiklopedisi'nde madde yazarlığını, yurt içinde ve yurt dışında pek çok panel ve sempozyumun oturum başkanlığını, ulusal ve uluslararası sempozyumların düzenleme kurulu başkanlığını yaptı. Sempozyum onur kurulu üyeliklerine layık görüldü. Editörlük, dergi yayın yönetmenliği görevlerinde bulundu. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitapları komisyonlarında yer aldı. Yayımlanmış çok sayıda makalesi ve bilimsel içerikli kitabı bulunmaktadır. 2008 yılında Nevşehir Üniversitesi kurucu rektörlüğüne atandı. Halen bu görevi sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.

Prof. Dr. Filiz KILIÇ ile Klasik Türk Edebiyatı Üzerine...

İDİL: Klasik Türk Edebiyatını nasıl tanımlarsınız?

Filiz Kılıç: Klasik Türk edebiyatı, Türklerin İslamî kültür dairesine girdikten sonra benimsedikleri, menşe itibariyle Fars edebiyatını model almış, ancak özellikle 16. Yüzyılda ve sonrasında yetiştirdiği büyük şair ve ediplerle kendi özgün mecrasına kavuşmuş bir edebiyattır. Tabi burada hemen şunu belirtmek gerekir ki klasik Türk edebiyatının başlangıçta Fars edebiyatından etkilenmesi bazı kesimler tarafından onun bir “taklit” edebiyattan başka bir özelliği olmadığı yönünde yersiz ithamları söz konusu olmuştur. Evet doğrudur, klasik Türk edebiyatımız başlangıçta Fars edebiyatını model almış, Türkçe yazan şair ve edipler Farsça yazan şair ve ediplerin eserlerinden etkilenmişlerdir. Sanatın her dalında kültürler arası etkileşim söz konusu olduğu gibi edebiyatta da etkilenme, örnek alma hatta taklit etme yadırganacak bir durum değildir. Nasıl ki yenileşme dönemi Türk

edebiyatımız Fransız edebiyatından yapılan tercüme ve uyarlamalarla başlamış ve bugün kendi mecrasını bulmuşsa klasik Türk edebiyatımızda da durum bundan farklı değildir.

Diğer taraftan şu küçük bilgiyi de sanırım paylaşmak gerekir. Dünyada bir Fars edebiyatından ziyade bir Farsça edebiyattan bahsetmek gerekir. Çünkü bu edebiyata özellikle bizlerin yani Türklerin katkıları çok fazladır. Söz gelimi Gazneli ve Büyük Selçuklu devletleri döneminde bu devletlerdeki edebiyatın dili Farsçaydı ve Gazneli Mahmut, Melikşah, Süleyman, Sencer gibi Gazneli ve Selçuklu sultanları Farsça edebiyatın gelişmesine büyük katkı sunmuşlardır. İşte bu sultanların yaşadıkları dönemlerde ve sonraki dönemlerde yetişen Ferruh-i Sistanî, Hakanî-i Şirvanî, Nizamî-i Gencevî, Hüsrev-i Dihlevî, Sâ'ib-i Tebrizî gibi aslen Türk olup Farsça yazan şair ve ediplerden bazılarıdır. Bu isimlerden özellikle Nizamî-i Gencevî, Hüsrev-i Dihlevî ve Sâ'ib-i Tebrizî'nin Fars edebiyatına katkısı çok fazladır. Tabi burada Türk olup da Farsça yazan Mevlana'yı da unutmamak lazım. Bütün bunlar göz önüne alındığında, klasik Türk edebiyatının bir anlamda kendi "ata mirası"ndan yararlandığını söyleyebiliriz.

İDİL: Klasik Türk Edebiyatı tanımlaması sizce uygun bir tanımlama mıdır?

Filiz Kılıç: Klasik Türk edebiyatı olarak tanımladığımız 13. Yüzyılda ilk olarak örneklerini gördüğümüz ve 19. Yüzyılda son sözünü söyleyip bir edebiyat tercihi olarak tarihteki yerini almış olan Türk edebiyatı için şimdiye kadar pek çok isim gündeme gelmiştir. Divan edebiyatı, eski Türk edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı, saray edebiyatı gibi isimlendirmeler bunlardan bazılarıdır. Ancak bu isimlendirmelerden özellikle "eski Türk edebiyatı" ve "klasik Türk edebiyatı" daha öne çıkmıştır. Bu iki ismin yanında "divan edebiyatı" ismi de pek çok kesim tarafından kabul görmüştür.

Bana göre, günümüzden bakıldığında "klasik Türk edebiyatı" ismi bu edebiyata çok uygun düşmektedir. Çünkü bu edebiyatın yetiştirdiği Fuzulî, Bakî, Hayalî, Yahyâ, Nâbî, Nef'î, Nedim, Şeyh Galib gibi şairlerin ortaya koyduğu edebî ürünler gerek söyleyiş ve gerekse sanat zevki bakımından Türk edebiyatı için gerçekten bir "klasik" hüviyetindedir.

İDİL: Günümüz okurları Klasik Türk Edebiyatı metnlerinin neresindedir?

Filiz Kılıç: Klasik Türk edebiyatı bir edebiyat tercihi, bir edebiyat hareketi olması bakımından 19. Yüzyılda son sözünü söylemiştir. Aslında bu edebiyat Şeyh Galib gibi en olgun ve son büyük temsilcisini 18. Yüzyıl sonunda yetiştirmekle bir anlamda son sözünü 18. Yüzyıl sonunda söylemiştir. Ancak her ne kadar Şeyh Galib’i aşacak kudrette bir şair ya da edip yetişmese de ondan sonra da klasik Türk edebiyatı bağlamında eser veren şair ve edipler yetişmiştir.

Bilindiği gibi Osmanlı toplumu Tanzimat Fermanı’nın ilanıyla birlikte Doğu medeniyetinde çıkıp Batı medeniyeti dairesine girme isteğini ilan etmiştir. İşte bu istekten dolayı “Doğu”lu olmanın bir göstergesi olarak görülen klasik Türk edebiyatı da haklı-haksız bir çok tenkidin hedefi haline gelmiştir. Tanzimat’la başlayan klasik Türk edebiyatını hedef alma ve ondan uzaklaşma, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Harf inkılabı da Osmanlı dönemi Arap harfli metinlerin asıllarından okunmasına mani olmuştur. Bu kültür dairesinden uzaklaşmanın sonucunda da günümüz okurları klasik Türk edebiyatı gelenekleri çerçevesinde ortaya konmuş eserleri anlamamakta, anlamadığı için de bu ürünlerden keyif alamamaktadır.

Diğer taraftan, son yıllarda Osmanlı’nın oluşturduğu medeniyete yeniden objektif bir bakış açısıyla bakılmaya çalışılması, yeniden yorumlanması klasik Türk edebiyatına duyulan ilgiyi de artırmıştır. Bu edebiyatı daha geniş bir ifadeyle bu kültürü anlamaya yönelik yapılan tahlil çalışmaları, yazılan romanlar, verilen konferanslar, hazırlanan TV programları vb. her geçen gün artarak devam etmektedir.

İDİL: Klasik Türk Edebiyatının imgeler açısından günümüz

edebiyatçıların etkilediğini düşünüyor musunuz?

Filiz Kılıç: Elbette. Bir kere klasik Türk edebiyatı “sanat” olarak çok üst düzey bir edebiyattır. Bu anlamda klasik Türk edebiyatının seviyesine yakın bir edebiyatı vücuda getirebilmiş çok az millet vardır. Bu açıdan bakıldığında böyle büyük bir hazineden yararlanmamak çok da mantıklı bir tercih olamaz kanısındayım. Atilla İlhan, Sezai Karakoç, Hilmi Yavuz gibi şairler klasik Türk edebiyatının anlam dünyasından, sizin tabirinizle imgeler dünyasından yaralanan şairlerimizden sadece bir kaçıdır.

İDİL: Günümüz biyografi yazarlarıyla tezkire geleneği arasında nasıl

bir bağ kurabiliriz?

Filiz Kılıç: Tezkire yazma geleneği Araplarda ortaya çıkmış, geçmiş tabakat türü eserlere kadar dayanan bir türdür. Daha sonra Fars edebiyatında ve Türk edebiyatında örnekleri verilmeye başlanmıştır. Türkçe’de İlk örneğini Çağatay edebiyatında Ali Şir Nevai’nin verdiği tür Türk edebiyatında büyük kabul görmüş ve Cumhuriyet dönemine kadar kesintisiz devam etmiştir. Tezkire yazarının asıl amacı tezkiresine aldığı şair ya da yazarın kaydedilerek zamanla unutulmasını önlemektir. Öte yandan tezkire yazarı eserinde nesir alanındaki gücünü, başarısını da sergilemek niyetindedir. Bunun için özellikle tezkirenin mukaddime/önsöz kısmında dile olan hakimiyetini göstermek maksadıyla sanatlı bir üslup kullanır. Belki de bunun en güzel örneğini Âşık Çelebi Meşairü’s-Şuarâ adlı eseriyle vermiştir. Âşık Çelebi, sadece biyografi yazmamış, bir biyografi malzemesiyle ne kadar başarılı bir edebi nesir örneği verilebileceğini de göstermiştir. Günümüz biyografik eserlerde bahsedilen kişi hakkında belli kalıp ifadelerle bilgi verilmekte, okuyucuyu sanatçı hakkında bilgilendirme esas olarak görülmektedir. Bugünkü biyografik eserlerin kaynakları olarak tezkireleri göstermekle birlikte modern biyografik eserler şekil ve üslup açısından tezkirelerden farklıdır. Ayrıca, günümüz iletişim araçlarının gelişmişliği sayesinde ele alınan kişi hakkında tezkirelerde rastlanamayacak kadar ayrıntılı ve geniş bilgi bulmak mümkündür.

İDİL: Şiirin gelişmesinde tezkirelerin rolü nedir?

Filiz Kılıç: Bilindiği gibi tezkireler sadece şairlerin hayat hikâyelerini anlatmaz. Hattatların, vezirlerin, şeyhlerin, ilim adamlarının, hatta çiçek yetiştiricilerinin biyografilerinden oluşmuş tezkireler bile vardır. Ancak bizim kültürümüz içinde tezkire denince akla ilk gelen şüphesiz ki şair tezkireleridir. Türk edebiyatında 15. Yüzyıl, Anadolu sahasında ise 16. Yüzyılda ilk örneklerini gördüğümüz şair tezkireleri edebiyat tarihimiz açısından olduğu kadar, klasik Türk edebiyatı geleneğinin, dönemi içinde nasıl algılandığına dair de bilgiler vermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Tezkire yazarları eserlerinde sadece şair biyografileriyle yetinmemişler, aynı zamanda bu şairlerin eser ve şiirleriyle ilgili çarpıcı tespitlerde bulunmuşlardır. Döneminin şiir eleştirmeni olarak nitelenebilecek bu tezkire yazarlarının söylediklerinden ideal bir şiirin nasıl olması gerektiği çıkartılabilir. Son dönemlerde tezkirelerin şiir ve şairler hakkında söylediklerini tespit ve değerlendirmene yönelik pek çok çalışma yapılmıştır.

Bu noktadan bakıldığında, tezkirelerin, klasik Türk şiirinin geleneğinin şekillenmesi ve gelişmesi için çok önemli işlevleri yerine getirdiği söylenebilir.

İDİL: Klasik Edebiyat denilince genelde şiir akla gelir. Klasik

Edebiyatımızda nesir tarzında yazılmış eserler neden şiir kadar ön plana çıkmamıştır?

Filiz Kılıç: Şiir her zaman her kültürde nesire göre daha çok tercih edilmiştir. Sebebi de şiirin daha ahenkli olması akılda daha çok kalması, ezberlenmesinin kolay olmasıdır. Klasik Türk edebiyatından bahsetmek bir anlamda klasik Türk şiirinden bahsetmektir. Çünkü 600 yıldan fazla bir zaman diliminde ortaya konan edebî ürünlerinin çok büyük bir kısmı manzumdur. Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde eserler ortaya koymuş olan kimselerin büyük bölümü şiiri tercih etmiştir. Hatta manzum sözlükler yazılmıştır. Bu bir anlamda arz-talep meselesidir de. Çünkü edebiyatçıları

koruyan bey, vezir, sultan gibi üst düzet yöneticilerin tercihi de yukarıda saydığımız gerekçelerden dolayı şiirden yana olmuştur. Karşılığında makam mevki, para, mal vb. alınan, sunulan büyüğün övüldüğü şiirler her devirde revaç görmüştür.

Diğer taraftan klasik Türk edebiyatında her ne kadar şiir büyük ağırlığa sahipse de mensur ürünlerin de sayısı ve niteliği küçümsenecek kadar değildir. Şiirin bu kadar revaçta olduğu bir toplumda nesri kullanan edipler de kullandıkları dili şiir diline yaklaştırma ihtiyacı hissetmişler, bundan dolayı da oldukça sanatlı, mutantan, ahenkli bir nesir üslubuna sahip eserler vücuda getirmişlerdir.

İDİL: Divan şiirinde sizi en çok etkileyen şair kimdir? Sizi en çok etkileyen beyit hangisidir?

Filiz Kılıç: Bu soruya cevap vermek oldukça zor. Klasik şiirin çağrışım dünyasının zenginliğinden her zaman etkilenmişimdir. Her şairin şiirinden farklı tat almışımdır. İlla örnek vermek gerekirse, Fuzuli'nin Su kasidesi, gazellerinin pek çoğu, Necati'nin gazelleri, Yahya Bey'in, Baki'nin, Nedim'in gazelleri, Aşık Çelebi'nin "Tuna Kasidesi", Kanunî Sultan Süleyman (Muhibbî) ile oğlu Şehzade Bayezid (Şahi) arasında yazılan manzum mektuplar ilk aklıma gelen her okuyuşumda zevk aldığım eserlerdir, diyebilirim.

Tuna Kasidesi'nden

Gâh gönlüm gibi cûşân u hurûşândır Tuna

Gâh göğsüm gibi nâlân u girîvândır Tuna

Kûh u hâmunlarda şeydâ deşt ü sahralarda mest

Şöhre-i her şehîr ü rüsvâ-yı beyâbândır Tuna

Başı eflâke irer gerçi kemend-i mevc ile
Yüzi yirdedir yine hâk ile yeksândır Tuna

Pâk-tûnet sâf-meşreb sâde-dil sâfî-derûn
Yâ ruh-ı cânân yahûd âyîne-i cândır Tuna

Yarlardan atılıp taşlara urur başını
Âşık-ı dîvâne vü Mecnûn-ı uryândır Tuna

.....

Şâhî'nin bir dörtlüğü:

Ey ser-â-ser âleme sultân Süleymânım baba
Tende cânım cânımın içinde cânânım baba
Bâyezîdine kıyar mısın benim cânım baba
Bî-günâhem Hak bilir devletlü sultânım baba

.....

**İDİL: Klasik Türk Edebiyatıyla ilgili ek olarak söylemek istediklerinizi
aktarabilir misiniz?**

Filiz Kılıç: Klasik Türk edebiyatı 600 yıldan fazla bir zaman Türk toplumunun estetik zevkini tatmin etmeye çalışmış bir edebiyattır. Bu uzun zaman zarfı içinde bu edebiyat bağlamında gerçekten çok üstün sanatsal değeri haiz eserler vücuda getirilmiştir. Atalarımızın bize bıraktığı bu sonsuz ve eşsiz kıymetleri tanımak ve bunlardan yararlanmak bizim en doğal

hakkımızdır. Bu edebiyatı kötölemek, reddetmek ya da ona yabancı kalmak kendi toplumumuza ve geleceğimize yapabileceğimiz en büyük kötülüklerden birisidir. Bu ifademle, klasik Türk şiirinin geri getirilmesi, tekrar diriltmesini kastetmiyorum; kastettiğim geçmişte vücuda getirilen bu değerlerin, gerek yeniden üretilerek, gerekse olduğu haliyle toplum olarak keyfine varmamız gerektiğini söylüyorum. Bu edebiyatın ne kadar büyük bir sanat yeteneğine sahip olduğunu Yahya Kemal Beyatlı'nın yurt dışında yaşadığı şu olay çok net bir şekilde ortaya koyar:

Yahya Kemal vapurda giderken bir Fransızla sohbet etmeye başlar. Yahya Kemal, Türk olduğunu söyleyince Fransız

-Türklerin bir edebiyatı var mıdır? der. Yahya Kemal de Enderunlu Vâsıf'ın şu beytini okur ve elinden geldiğince izah eder:

O gül-endâm bir şâle bürünsün yürüsün

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

Bu beyti duyan Fransızın Yahya Kemal'e söylediği sözler klasik Türk edebiyatının taşıdığı yüksek sanat değerini ifade eder mahiyettedir:

-Eğer bir millet hiçbir edebî varlığa sahip olmasa, elinde sadece bu iki dize olsa, bu iki dize o milletin çok yüksek bir sanat gücüne sahip olduğunu ispat etmeye kâfidir.

Bu edebiyatı yeni nesillere öğretmek, ilgi duymalarını sağlamak da bizlere düşmekte.

İDİL: Teşekkür ederiz.